

PROGRAM
WYCHOWAWCZO – PROFILAKTYCZNY
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
W TYŁAWIE

Spis treści:

I.	Podstawy prawne programu	2
II.	Wprowadzenie	5
III.	Czym są działania wychowawcze w szkole?	6
IV.	Czym są działania profilaktyczne w szkole?	7
V.	Zachowania ryzykowne – pojęcie, klasyfikacje	13
VI.	Klasyfikacja problemów i zachowań ryzykownych młodzieży	12
VII.	Czynniki ryzyka i czynniki chroniące	15
VIII.	Bibliografia	19
IX.	Założenia ogólne programu wychowawczo – profilaktycznego Szkoły Podstawowej w Tylawie	20

Załącznik

Plan działań wychowawczo – profilaktycznych w Szkole Podstawowej w Tylawie

I. Podstawy prawne programu.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny Szkoły Podstawowej w Tylawie został opracowany w oparciu o następujące akty prawne:

- 1) Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty, (Dz. U. z 2004r. nr 256.poz 2572, z późniejszymi zmianami).
- 2) Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. nr 97, poz. 674 i nr 170, poz. 1218).
- 3) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego, (Dz. U. nr 111 poz. 535, z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz. U. z 2002r. nr 147, poz. 1231, z późn. Zm.).
- 5) Ustawa z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (dz. U. z 2002r. nr 11, poz. 109, z późn. zm.).
- 6) Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. nr 179, poz. 1485, z późn. zm.).
- 7) Ustawa z dnia 9 listopada 1995r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996r. nr 10, poz. 55, z późn. zm.).
- 8) Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. nr 180, poz. 1493).
- 9) Rozporządzenie MENiS z dnia 31 grudnia 2002r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003r. nr 6, poz. 69).
- 10) Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno – pedagogicznej w publicznych przedszkolach , szkołach i placówkach.
- 11) Rozporządzenie MEN z dnia 12 sierpnia 1999r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości

rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. nr 67, poz. 756, z późn. zm.).

- 12) Rozporządzenie MEN z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu i organizacji opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą.
- 13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 3 października 2011 poz. 1245).
- 14) Konwencja Praw Dziecka.
- 15) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz innych ustaw.
- 16) Rozporządzenie MEN z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii.
- 17) Statut Szkoły Podstawowej w Tylawie.

II. WPROWADZENIE

Podstawową komórką życia społecznego jest rodzina, zatem pierwszymi wychowawcami dzieci są rodzice. Szkoła, którą tworzą nauczyciele, wspiera rodzinę w wypełnianiu jej funkcji. Wspomaga wszechstronny rozwój ucznia, który akceptuje siebie, zna i przestrzega obowiązujące normy i zasady, jest otwarty na potrzeby drugiego człowieka. Wychowanie to proces wspomagania człowieka w rozwoju ukierunkowany na osiągnięcie pełni dojrzałości fizycznej, psychicznej, społecznej i duchowej.

Profilaktyka jest procesem, który wspiera człowieka w prawidłowym rozwoju i zdrowym życiu. Jest także jednym ze sposobów reagowania na przeróżne zjawiska społeczne, które oceniane są jako szkodliwe i niepożądane. Ocena skłania do traktowania takich zjawisk w kategoriach zagrożeń i podejmowania wysiłków w celu ich eliminacji lub choćby ograniczania. Profilaktyka jest więc działaniem, które ma na celu zapobieganie pojawieniu się i rozwojowi danego zjawiska w konkretnej społeczności. Istotnym elementem profilaktyki jest promowanie alternatywnych zjawisk w stosunku do tych, które usiłuje się wyeliminować oraz wzmacnianie czynników chroniących przed rozwojem zagrożeń.

Program Wychowawczo - Profilaktyczny szkoły dostosowany jest do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb naszego środowiska lokalnego. Obejmuje wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i profilaktycznym. Naszym założeniem jest, aby nasza szkoła była bezpieczna, żeby panował w niej klimat sprzyjający pracy uczniów i nauczycieli oraz współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym. Dążymy do tego, aby nasi uczniowie byli kulturalni, odpowiedzialni, komunikatywni, kreatywni i empatyczni. Zależy nam na tym, aby wśród naszych uczniów panowało poczucie przynależności do grupy (klasy, szkoły), którą łączą więzi koleżeństwa i przyjaźni.

Program przeznaczony jest do realizacji przez wychowawców poszczególnych klas podczas godzin z wychowawcą, we współpracy z nauczycielami wszystkich przedmiotów, pedagogiem, wychowawcami świetlicy, pielęgniarką szkolną, pozostałymi pracownikami szkoły oraz przy współpracy z rodzicami, środowiskiem lokalnym, a także instytucjami i organizacjami wspierającymi pracę szkoły.

III. Czym są działania wychowawcze w szkole?

Wychowanie - w szerokim znaczeniu, to proces obejmujący wszelkie zjawiska związane z oddziaływaniem środowiska społecznego i przyrodniczego na człowieka, kształtujące jego tożsamość, osobowość i postawy; w znaczeniu węższym — oddziaływania organizowane celowo, mające prowadzić do pożądaných zmian w funkcjonowaniu jednostek i grup. Niezależnie od tworzonych na przestrzeni wieków różnych teorii wychowania, każdy z nas ma swoją osobistą koncepcję wychowania. Dziecko nie powinno jednak żyć w świecie, w którym jego najważniejsi wychowawcy kierują się rozbieżnymi poglądami na temat wychowania i dlatego istnieje konieczność względnego porozumienia w tym zakresie. Z tego też powodu w zapisach ustawowych przyjęto koncepcję wychowania jako wspierania ucznia w rozwoju. Zatem możemy powiedzieć, że wychowanie to proces wspierania wychowanka w rozwoju angażujący dwie osoby:

- a) wychowawcę (np. rodzica, nauczyciela, sąsiada, starszego kolegę/koleżankę, trenera) oraz wychowanka (dziecko/nastolatka);
- b) pozostające w osobowej relacji (których spotkanie oparte jest na poszanowaniu godności osobowej zarówno wychowawcy, jak i wychowanka);
- c) współdziałające w osiągnięciu celów wychowawczych tj. pełnej dojrzałości w czterech podstawowych sferach: fizycznej, psychicznej (w tym m.in. emocjonalnej i intelektualnej), społecznej i duchowej;
- d) dzielące się odpowiedzialnością: wychowawca odpowiada za tworzenie warunków do rozwoju, zaś wychowanek za korzystanie z istniejących warunków w celu realizacji zadań rozwojowych.

Kluczową rolę w tak rozumianym procesie wspierania ucznia w rozwoju spełnia osoba wspierająca – czyli nauczyciel. Warunkiem koniecznym, aby jego działania okazywały się skuteczne, jest prezentowanie w kontakcie wychowawczym sześciu cech osobowych, takich, jak:

- **świadomość siebie i swojego systemu wartości**, która rozpoczyna się od poszukiwania odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania: jaki jestem? jaki jest mój

system wartości? Poznanie odpowiedzi pozwala na szczerą prezentację własnej osoby wychowankowi. Wiedza o sobie i mechanizmach własnego działania stanowi najlepsze zabezpieczenie przed stosowaniem manipulacji w procesie wychowania (czyli przed wykorzystywaniem ucznia i samego kontaktu wychowawczego do zaspokajania własnych potrzeb). Ponadto pozwala ona na samokontrolę dotyczącą tego, czy w trakcie wzajemnych kontaktów wychowawcy i wychowanka nie dochodzi do ograniczania wolności i odpowiedzialności którejs z osób.

- **doświadczenie emocji**, które są efektem między innymi kontaktu z wychowankiem i prowadzonych oddziaływań. Świadomość własnej emocjonalności wiąże się z koniecznością akceptacji uczuć oraz umiejętnością ich komunikowania w sposób bezpieczny dla siebie i wychowanka.
- **dostarczanie wspomaganemu konstruktywnych wzorców zachowań;**
- **zainteresowanie ludźmi i problemami społecznymi**, które służy odnalezieniu elementów altruistycznych i prospołecznych we własnych działaniach wychowawczych oraz sprzyja gromadzeniu wiedzy na temat mechanizmów funkcjonowania człowieka i społeczności ludzkiej, przez co wtórnie podnosi skuteczność działań wychowawcy;
- **urzeczywistnianie zasad etycznych** – istotna jest maksymalna transparentność norm moralnych charakteryzujących nauczyciela, przestrzeganie przez niego zasad życia społecznego oraz norm profesjonalnych;
- **poczucie odpowiedzialności** – obejmujące zarówno odpowiedzialność za własne działania, jak i za zachowania ucznia (proporcjonalnie do poziomu jego dojrzałości – uczeń nie może bowiem ponosić odpowiedzialności za zadania i działania, do których jeszcze nie dorósł).

IV. Czym są działania profilaktyczne w szkole?

Wśród różnych definicji profilaktyki szczególnie użyteczna w odniesieniu do potrzeb szkoły jest koncepcja Zbigniewa B. Gasia przyjmująca, że **profilaktyka to kompleksowa interwencja kompensująca niedostatki wychowania, która obejmuje równolegle trzy obszary działania:**

- **wspomaganie wychowanka w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi jego prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu (budowanie odporności i konstruktywnej zaradności);**
- **ograniczanie i likwidowanie czynników ryzyka, które zaburzają prawidłowy rozwój i dezorganizują zdrowy styl życia;**
- **inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi oraz umożliwiają prowadzenie zdrowego stylu życia.**

Profilaktyka w szkole jest zatem działaniem koniecznym, a szkoła bez profilaktyki staje się środowiskiem niebezpiecznym wychowawczo dla uczniów, często również niebezpiecznym środowiskiem pracy dla personelu pedagogicznego. Wprowadzanie działań profilaktycznych jest uzasadnione dwoma czynnikami: świadomością niepowodzeń w realizacji zaplanowanych działań wychowawczych, potwierdzonych w badaniach ewaluacyjnych oraz wiedzą na temat zagrożeń dla prawidłowego rozwoju uczniów, tkwiących zarówno w środowisku szkolnym jak i środowisku lokalnym czy nawet w szerokich kręgach społecznych.

Tak rozumiana profilaktyka w środowisku szkolnym powinna spełniać 10 podstawowych zadań, takich jak:

- dostarczanie wszystkim odbiorcom wiarygodnych informacji na temat warunków zdrowego życia i występujących zagrożeń;
- kształtowanie prozdrowotnych wzorców konsumpcyjnych;
- kształtowanie umiejętności intrapsychicznych (dojrzewanie i kontrolowanie m. in. emocji, motywacji, procesów poznawczych, wolicjonalnych czy samooceny);
- kształtowanie umiejętności interpersonalnych – albowiem współczesny nastolatek coraz częściej wyłącza się z bezpośrednich kontaktów z drugim człowiekiem, do lapidarnej komunikacji wykorzystuje media elektroniczne, a realną bliskość zamienia na życie w świecie wirtualnym;
- kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji oraz samodzielnego i twórczego rozwiązywania problemów zastępujących wszechobecne działania schematyczne);

- rozwijanie więzi z grupą społeczną – coraz częściej mamy bowiem do czynienia z przypadkami izolacji od grupy, bezwzględnej rywalizacji czy wymuszaniem na słabszych korzystnych dla siebie działań i rozwiązań;
- uczenie odpowiedzialności, albowiem człowiek (zwłaszcza niedojrzały) ma naturalną potrzebę posiadania praw, a nie można z nich korzystać, jeśli nie jest się osobą odpowiedzialną (czyli akceptującą skutki własnych wyborów i działań);
- rozwijanie środowiska szkolnego i rodzinnego – dwóch podstawowych obszarów, w których odbywa się rozwój i dojrzewanie uczniów;
- kształtowanie w środowisku szkolnym norm i reguł sprzyjających zdrowemu życiu i rozwojowi oraz eliminujących możliwość wystąpienia działań dysfunkcyjnych – brak jednoznacznych granic uniemożliwia nabywanie kontroli własnego zachowania i rozwijanie odpowiedzialności;
- wczesne rozpoznawanie zagrożeń, diagnozowanie dysfunkcji oraz budowanie sieci wsparcia i pomocy dla osób i grup wysokiego ryzyka – ponieważ brak wczesnej i skutecznej interwencji prowadzi do rozwoju problemów.

Działania profilaktyczne prowadzone w środowisku szkolnym powinny spełniać standardy obowiązujące w nowoczesnej profilaktyce. Powszechnie za najważniejsze z nich uważa się:

- 1) planowanie programu działań profilaktycznych – wszystkie podejmowane przedsięwzięcia profilaktyczne powinny wynikać z diagnozy zapotrzebowania oraz uwzględniać aktywność całej społeczności lokalnej (czyli środowiska szkolnego);
- 2) jasno określone cele i zadania programu profilaktycznego – pisemnie opracowana koncepcja działań profilaktycznych jednoznacznie określa konkretne i mierzalne cele oraz precyzuje zadania, które umożliwią osiągnięcie tych celów;
- 3) różnorodność działań uwzględniona w programie działań profilaktycznych – w jego ramach powinno się znaleźć jak najwięcej przedsięwzięć z zakresu sześciu podstawowych strategii profilaktycznych, czyli: strategii informacyjnych, strategii edukacyjnych, strategii wczesnej interwencji, strategii działań alternatywnych, strategii zmian środowiskowych oraz strategii zmian przepisów społecznych);

- 4) zróżnicowane grono odbiorców programu – uczestnikami programu są wszyscy członkowie danej społeczności szkolnej: uczniowie, nauczyciele i rodzice;
- 5) ocenę programu działań profilaktycznych pod kątem jego skuteczności – ewaluacja działań profilaktycznych;
- 6) integrację programu działań profilaktycznych z innymi działaniami promującymi zdrowie – dotyczy to w szczególności działań wychowawczych, programu nauczania oraz systemu oceniania;
- 7) skoncentrowanie programu działań profilaktycznych na całej społeczności szkolnej;
- 8) długofalowe działanie programu działań profilaktycznych – tylko działania długoterminowe dają szansę korekty i kształtowania stylu życia;
- 9) powtarzalność przedsięwzięć zawartych w programie działań profilaktycznych – dokumentacja prowadzonych działań pozwala na wprowadzanie modyfikacji i replikowanie skutecznych rozwiązań w nowych grupach czy środowiskach;
- 10) promocja programu działań profilaktycznych w środowisku szkolnym i poza nim.

Tak rozumiane działania profilaktyczne należy prowadzić na trzech poziomach.

Działania na pierwszym poziomie (tzw. profilaktyka pierwszorzędowa lub profilaktyka uniwersalna) kierowane są do tych wszystkich osób, które nie wykazują jeszcze dysfunkcji w rozwoju lub zachowaniu, ale w ich otoczeniu występują czynniki ryzyka i dlatego należy wyposażyć ich w umiejętności skutecznego przeciwstawiania się niebezpieczeństwom oraz dbania o własne zdrowie i życie.

Działania na drugim poziomie (tzw. profilaktyka drugorzędowa lub profilaktyka selektywna) kierowane są do osób, w których rozwoju lub zachowaniu pojawiają się pierwsze przejawy zaburzeń, a jej celem jest zahamowanie rozwoju dysfunkcji i przywrócenie funkcjonalności.

Działania na trzecim poziomie (tzw. profilaktyka trzeciorzędowa lub profilaktyka skoncentrowana na jednostce) kierowane są do osób, które dzięki oddziaływaniom korekcyjnym, terapeutycznym czy rehabilitacyjnym odzyskały sprawność

i funkcjonalność, a teraz wracając do swojego naturalnego środowiska potrzebują wsparcia, które pomoże im w readaptacji i uchroni przed nawrotem trudności.

Profilaktyka okazuje się więc szansą zarówno dla całej szkoły, jak i poszczególnych uczestników życia szkolnego, albowiem zwiększa wśród nauczycieli, rodziców i uczniów świadomość istniejących zagrożeń, umożliwia korektę niewłaściwych zachowań i procesów rozwojowych oraz wspomaga osiągnięcie dojrzałej odpowiedzialności za jakość własnego życia i funkcjonowanie społeczności, którą się współtworzy.

Wychowanie i profilaktyka ukierunkowane są na różne cele: wychowanie służy wspieraniu wychowanka w rozwoju, zaś profilaktyka to interwencja kompensująca niedostatki wychowania. Zakresy profilaktyki i wychowania mają obszar wspólny, który stanowią działania budujące odporność na potencjalne zagrożenia, aczkolwiek korzystniej jest dla wychowanków realizować je w kontekście działań wychowawczych. Najważniejsze jednak wydaje się to, co łączy wychowanie i profilaktykę – jest to aspekt wartości i norm, w nawiązaniu do których są prowadzone działania. Dzięki urzeczywistnianiu wartości i norm wychowanek zyskuje spójne środowisko wychowawcze.

V. Zachowania ryzykowne – pojęcie, klasyfikacje.

Terminem zachowania ryzykowne określa się działania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego. Terminy równoważne to: zachowania dysfunkcyjne, dysfunkcjonalne lub problemowe.

Lista niepokojących zachowań ryzykownych, które podejmują młodzi w okresie dorastania jest bardzo długa.

VI. Klasyfikacja problemów i zachowań ryzykownych młodzieży:

1) Korzystanie z substancji psychoaktywnych:

- a) Picie alkoholu (piwo, wino, wódka, alkopopy).
- b) Upijanie się.
- c) Palenie tytoniu (papierosów i e-papierosów).
- d) Zażywanie tabaki.
- e) Nadużywanie leków (uspokajających/nasennych/acodinu).
- f) Korzystanie ze środków wziewnych (kleje, farby, lakiery, rozpuszczalniki, gaz do napełniania zapalniczek – butan).
- g) Zażywanie narkotyków (haszysz/marihuana, amfetamina, ectasy, kokaina, inne).
- h) Zażywanie „dopalaczy”.

2) Uzależnienia behawioralne i inne:

- a) Uzależnienia od substancji psychoaktywnych.
- b) Uzależnienie od pornografii.
- c) Anoreksja.
- d) Bulimia.
- e) Ortoreksja (obsesja na punkcie spożywania zdrowej żywności).
- f) Hazard.
- g) Uzależnienie od gier komputerowych.
- h) Uzależnienie od internetu.
- i) Fonoholizm.
- j) Zakupoholizm.

3) Inne problemy behawioralne:

- a) Związane ze sferą seksualną.
- b) Przedwczesna aktywność seksualna i jej konsekwencje (ciąża nastolatek, hiv/aids i inne choroby przenoszone drogą płciową, konsekwencje emocjonalne).
- c) Korzystanie z pornografii.

- d) Seksting (przesyłanie nagich zdjęć/filmów przy użyciu telefonu/internetu) związane z odżywianiem.
- e) Emocjonalne jedzenie.
- f) Anarchia żywieniowa związane z zachowaniami agresywnymi.
- g) Bycie ofiarą przemocy rówieśniczej (fizycznej, werbalnej, seksualnej) 23. bycie sprawcą przemocy rówieśniczej (fizycznej, werbalnej, seksualnej).
- h) Udział w bójkach.
- i) Bycie ofiarą cyberprzemocy.
- j) Bycie sprawcą cyberprzemocy związane z kontekstem ról społecznych.
- k) Wagary.
- l) Ucieczki z domu.
- m) Przynależność do sekt.

4) Związane z łamaniem prawa:

- a) Handel narkotykami.
- b) Prostyucja nieletnich.
- c) Inne zachowania przestępcze (kradzieże, włamania, wymuszenia, wandalizm).
- d) Inne zachowania ryzykanckie (np. przebieganie przed jadącym samochodem/pociągiem, wyścigi na motorach) związane z mediami.
- e) Dysfunkcyjny sposób korzystania z internetu.
- f) Dysfunkcyjny sposób korzystania z tv.

5) Inne problemy zdrowia psychicznego:

- a) Skłonności depresyjne.
- b) Myśli samobójcze.
- c) Próby samobójcze.
- d) Samookaleczania.
- e) Seksualizacja i samoprzedmiotowienie.
- f) Zaburzenia nerwicowe.
- g) Zaburzenia afektywne.
- h) Wycofanie społeczne.

i) Skrajne wycofanie społeczne (hikikomori).

6) Postawy związane z obszarem problemów demograficznych:

a) Niechęć do posiadania w przyszłości dzieci.

b) Pesymistyczny obraz miłości i trwałych związków.

Zgodnie z powszechnie uznawaną teorią różne zachowania ryzykowne (problemowe) mają znaczenie rozwojowe. Pełnią one podobną funkcję w życiu jednostki, mogą przynosić podobne korzyści i służyć realizacji analogicznych celów. Zachowania ryzykowne są sposobami na załatwienie bardzo ważnych spraw życiowych, których młodzi nie mogą lub nie potrafią załatwić inaczej. Różne zachowania problemowe umożliwiają więc:

- zaspokojenie najważniejszych potrzeb psychologicznych (miłości, akceptacji, uznania, bezpieczeństwa, przynależności);
- realizację ważnych celów rozwojowych (np. określenie własnej tożsamości, uzyskanie niezależności od dorosłych);
- radzenie sobie z przeżywanymi trudnościami życiowymi (redukcja lęku i frustracji).

Jeśli młody człowiek czuje, że nie jest kochany w domu, uważa też, że jest mało atrakcyjny dla rówieśników, może próbować poprawić swoją pozycję w grupie, a tym samym zyskać akceptację za pomocą picia alkoholu, używania narkotyków, dopalaczy, środków psychoaktywnych czy też innych zachowań ryzykownych (np. kradzieże, rozboje, prostytuowanie się). Zachowania problemowe są więc nieprawidłowymi sposobami przystosowania się. Czasami inicjacja jest kwestią przypadku (bo akurat nadarzyła się sprzyjająca okazja, bo znalazły się w odpowiedniej grupie). Często jednak nastolatki wybierają, mniej lub bardziej świadomie, konkretne zachowanie, ponieważ uznają je za najlepszy sposób zrealizowania ważnego dla nich celu. Jeżeli takie zachowanie wywołuje uznanie rówieśników, nastolatek z niską pozycją w grupie rówieśniczej może je wybrać celowo dla poprawienia swojej pozycji. Jessorowie skonstruowali interakcyjny model funkcjonowania człowieka, zgodnie z którym zachowanie jednostki jest wypadkową oddziaływania kilku grup czynników. Czynniki te tkwią w samej jednostce oraz w jej otoczeniu społecznym. Do czynników zewnętrznych autorzy zaliczają: strukturę rodziny, wykształcenie, zawód i wyznanie rodziców, ich system

przekonań i religijność, klimat domowy (kontrola i wymagania), wpływy rówieśników oraz wpływy mediów. Czynniki wewnętrzne to system osobowości dziecka – główne motywy, osobiste przekonania, samokontrola oraz system postrzegania środowiska. W tym ostatnim ważne jest, w jaki sposób dziecko widzi, ocenia swoją rodzinę i rówieśników (jak odczuwa wsparcie i kontrolę ze strony rodziców i rówieśników). Interakcja różnych grup czynników (wewnętrznych i zewnętrznych) decyduje, czy dziecko będzie się zachowywało prawidłowo, zgodnie z normami i oczekiwaniami społecznymi, czy też podejmie zachowania ryzykowne.

VII. Czynniki ryzyka i czynniki chroniące.

Niektóre cechy jednostki i jej środowiska sprzyjają powstawaniu zachowań ryzykownych, a także zwiększają prawdopodobieństwo rozwoju zaburzeń psychicznych, inne natomiast je hamują. **Czynniki ryzyka** – cechy, sytuacje, warunki sprzyjające powstawaniu zachowań ryzykownych i zaburzeń. Czynniki ryzyka to korelaty - właściwości, które współwystępują z nieprawidłowym zachowaniem lub predyktory, czyli właściwości, które poprzedzają w czasie powstawanie nieprawidłowych zachowań, zaburzeń. Na podstawie wiedzy o czynnikach ryzyka możemy przewidywać wystąpienie niepożądanych zjawisk, np. zachowań problemowych młodzieży, ale czynniki ryzyka nie są przyczynami w ścisłym znaczeniu tego słowa. Pojawienie się czynników ryzyka nie musi nieuchronnie prowadzić do negatywnych konsekwencji, ale wyraźnie zwiększa ryzyko ich wystąpienia.

Czynniki chroniące – własności indywidualne, relacje z ludźmi oraz zasoby środowiska, które mogą neutralizować działanie czynników ryzyka. Czynniki chroniące nie usuwają negatywnych doświadczeń lub niekorzystnych czynników z życia dorastającego człowieka, lecz pomagają mu zmagać się z nimi z dobrym skutkiem. Działanie czynników chroniących polega na zwiększaniu ogólnej odporności młodego człowieka, wyzwalaniu motywacji i energii do walki z przeciwnościami, czyli, innymi słowy, polega na uruchamianiu procesów odwrotnych do tych, które prowadzą do choroby, zaburzeń zachowania lub nieprzystosowania.

Zachowania problemowe/ryzykowne młodzieży są wypadkową statusu społeczno-ekonomicznego rodziny, relacji interpersonalnych w rodzinie, umiejętności rodziców, cech indywidualnych dziecka, postaw i zachowań rówieśników, klimatu społecznego szkoły i cech środowiska zamieszkania. Trudno z tej listy wyłonić jeden dominujący czynnik lub grupę czynników. Dodatkowo w przypadku zachowań ryzykownych młodzieży mamy do czynienia z konstelacją czynników ryzyka zmieniającą się w różnych okresach rozwojowych. Już w okresie prenatalnym i wczesnego dzieciństwa ekspozycja na czynniki ryzyka może zwiększać niebezpieczeństwo późniejszych problemów z zachowaniem dziecka. W okresie wczesnego dzieciństwa ryzyko rozwoju późniejszych problemów istotnie się zwiększa, gdy okazuje się, że dziecko ma „trudny temperament”. Trudny temperament dziecka opisywany jest często jako impulsywność, negatywna emocjonalność, agresywność, skłonność do demonstrowania złości, wyższy niż przeciętny poziom aktywności i pobudzenia, oporność na uspokajanie. W okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym istotnymi z punktu widzenia rozwoju zachowań problemowych w przyszłości stają się trudności w relacjach społecznych dziecka. Pojawiające się na tym etapie rozwoju zachowania agresywne są znaczącym predyktorem wielu późniejszych problemów, | w tym aktów przemocy, wykroczeń i przestępstw popełnianych przez nieletnich, problemów związanych z nadużywaniem substancji psychoaktywnych. Agresywne zachowania dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym czynią dzieci bardziej podatnymi na odrzucenie przez dobrze przystosowanych rówieśników, co z kolei zwiększa poziom frustracji i otwiera im drogę do wiązania się z grupami nieprzystosowanych społecznie rówieśników. Te dwa czynniki ryzyka – wczesne agresywne zachowania i odrzucenie przez rówieśników – są bardzo często powiązane z wczesnymi niepowodzeniami i trudnościami w nauce. Niepowodzenia w nauce na poziomie nauczania początkowego, takie jak trudności w opanowaniu podstaw czytania i pisania, w połączeniu z deficytami poznawczymi dziecka (niższy poziom inteligencji, deficyty koncentracji i uwagi) i zaniedbaniami ze strony rodziców (np. brak odpowiednich dla wieku zabaw edukacyjnych, książek) stanowią kolejny splot powiązanych ze sobą czynników ryzyka zachowań problemowych w przyszłości.

W okresie dojrzewania do czynników już wcześniej istniejących dołączają nowe, związane z biologicznym i psychospołecznym dojrzewaniem. Wzrasta znaczenie wpływów rówieśniczych, którym zwykle towarzyszy eksperymentowanie z zachowaniami ryzykownymi. Przystawanie z młodzieżą używającą substancji psychoaktywnych, młodzieżą popełniającą wykroczenia i inne zachowania antyspołeczne jest jednym z silniejszych i potwierdzonych w wielu badaniach czynników ryzyka zachowań problemowych. Dojrzewanie jest okresem, w którym – w niesprzyjających warunkach – kumulują się wpływy wielu czynników ryzyka i dochodzi do eskalacji zachowań ryzykownych. Wyniki badań nad czynnikami chroniącymi i czynnikami ryzyka zachowań problemowych młodzieży są coraz szerzej wykorzystywane w wielu działaniach edukacyjnych, profilaktycznych i leczniczych ukierunkowanych na młode pokolenie. Stanowią one fundament dla rozwoju strategii profilaktycznych i interwencyjnych zarówno tych opartych na redukcji czynników ryzyka, jak i tych, które budują swoje działania na czynnikach pozytywnych.

PROFILAKTYKA

Eliminacja (lub redukcja)
czynników ryzyka

Wzmacnianie czynników
chroniących

CZYNNIKI RYZYKA	CZYNNIKI CHRONIĄCE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ środowisko społeczne promujące dane wzorce zachowań (zach. przestępcze); ✓ normy społeczne promujące, prowokujące dane zachowania, ✓ modelowanie takich zachowań w domu i w szkole, ✓ konflikty i doświadczenie izolacji w dzieciństwie, ✓ grupa rówieśnicza, w której normą są dysfunkcje, ✓ niskie wyniki osiągnięte w szkole i brak celów życiowych, ✓ łatwość zdobycia substancji psychoaktywnych, ✓ wczesna inicjacja w zachowaniach ryzykownych, 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ silna więź emocjonalna z rodzicami, ✓ zainteresowanie nauką szkolną, ✓ regularne praktyki religijne, ✓ poszanowanie norm, wartości i autorytetów, ✓ miejsce w pozytywnej grupie, ✓ stałą opieką sprawowaną przez kompetentną osobę dorosłą, ✓ zdolności umożliwiające dobre wyniki w nauce, ✓ umiejętność rozwiązywania problemów, ✓ wrażliwość społeczna, ✓ poczucie własnej skuteczności

VIII. Bibliografia

- 1) Gaś Z.B., (1993), Profilaktyka uzależnień, Warszawa: WSiP.
- 2) Gaś Z.B., (1995), Pomoc psychologiczna młodzieży, Warszawa: WSiP.
- 3) Gaś Z.B., (1997), Profilaktyka w szkole, [w:] Zapobieganie uzależnieniom uczniów, Warszawa: CMPPP.
- 4) Gaś Z.B., (2005), Profilaktyka w szkole, [w:] Profilaktyka w szkole. Poradnik dla nauczycieli, red. Kamińska-Buśko B., Szymańska J., Warszawa: CMPPP.
- 5) Grzelak Sz. (2015) Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży. Jak wspierać młodzież w podróży życia? Przewodnik dla samorządowców i praktyków oparty na wynikach badań naukowych.
- 6) Kamińska-Buśko B., (1997), Profilaktyka uzależnień w systemie oświaty, [w:] Zapobieganie uzależnieniom uczniów, Warszawa: CMPPP.
- 7) Obuchowska I., (1996), Drogi dorastania, Warszawa: WSiP.
- 8) Oleś M., (1998), Asertywność u dzieci w okresie wczesnej adolescencji, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- 9) Ostaszewski K., (1996), Tradycyjne i współczesne programy profilaktyki uzależnień, „Serwis Informacyjny. Narkomania”, nr 5. 78. Ostaszewski K., (2005), Druga strona ryzyka, „Remedium”, nr 2, s. 144.
- 10) Ostaszewski K., (2009), Czynniki i ścieżki ryzyka, „Remedium”, nr 1, s. 191.
- 11) Szymańska J., (2003), Działania profilaktyczne a klimat szkoły.
- 12) Szymańska J., (2007), Warunki skuteczności szkolnej profilaktyki. Szymańska J., (2015) Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki.
- 13) Wojcieszek, K. A. (2010). Człowiek spotyka alkohol. Kraków: Wyd. Rubikon.
- 14) Wojcieszek, K. A. (2013). Optymalizacja profilaktyki problemów alkoholowych. Pedagogiczne implikacje grupowych interwencji krótkoterminowych. Kraków: Wydawnictwo Rubikon. Wojcieszek, K. A. i Szymańska, J. (2003). Standardy jakości pierwszorzędowych programów profilaktycznych realizowanych w szkołach i placówkach oświatowych. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji. Woynarowska, B. (red.). (2014). Działania szkół na rzecz zdrowia w Polsce. Diagnoza i rekomendacje. Biuro Analiz Sejmowych.

IX. Założenia ogólne programu wychowawczo – profilaktycznego Szkoły Podstawowej w Tylawie

Zgodnie z założeniami działalność wychowawczo- profilaktyczna w naszej szkole polega na wspomaganie ucznia i wychowanka w jego rozwoju ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferze:

- a) fizycznej - ukierunkowanej na zdobycie przez ucznia i wychowanka wiedzy i umiejętności pozwalających na prowadzenie zdrowego stylu życia i podejmowania zachowań prozdrowotnych;
- b) psychicznej - ukierunkowanej na zbudowanie równowagi i harmonii psychicznej, ukształtowanie postaw sprzyjających wzmocnieniu zdrowia własnego i innych ludzi, kształtowanie środowiska sprzyjającego rozwojowi zdrowia, osiągnięcie właściwego stosunku do świata, poczucia siły, chęci do życia i witalności; ponoszenie odpowiedzialności za siebie i współodpowiedzialności za innych oraz otaczający świat;
- c) społecznej - ukierunkowanej na kształtowanie postawy otwartości w życiu społecznym, opartej na umiejętności samodzielnej analizy wzorów i norm społecznych oraz ćwiczeniu umiejętności wypełniania ról społecznych;
- d) aksjologicznej - ukierunkowanej na zdobycie konstruktywnego i stabilnego systemu wartości, w tym docenienie znaczenia zdrowia oraz poczucia sensu istnienia.

W szkole prowadzona jest profilaktyka pierwszorzędowa. Profilaktyka pierwszorzędowa skierowana jest do wszystkich uczniów i rodziców. Jej celem jest promocja zdrowego stylu życia. Działaniom prewencyjnym objęci zostaną uczniowie z grup niskiego ryzyka. Realizatorami tych działań będą wszyscy nauczyciele/wychowawcy wspierani przez specjalistów. Nasza placówka prowadzi systematyczną działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną wśród dzieci przedszkolnych, uczniów, rodziców, nauczycieli i innych pracowników szkoły. Działalność ta odbywać się będzie w formie pogadarek, zajęć warsztatowych, treningów umiejętności, debat, szkoleń, spektakli teatralnych, festynów, a także w innych postaciach uwzględniających wykorzystywanie aktywnych metod pracy.

Zadania:

- budowanie postawy prozdrowotnej i zdrowego stylu życia,
- kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu,
- wzmacnianie wśród uczniów i wychowanków więzi ze szkołą oraz społecznością lokalną,
- rozwijanie i wspieranie działalności wolontaryjnej,
- kształtowanie przyjaznego klimatu w szkole lub placówce,
- budowanie prawidłowych relacji rówieśniczych oraz relacji uczniów i nauczycieli, a także nauczycieli, wychowawców i rodziców lub opiekunów, w tym wzmacnianie więzi z rówieśnikami oraz nauczycielami i wychowawcami.

Cele ogólne:

- 1) Przygotowanie do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich.
- 2) Rozwijanie postawy patriotyzmu oraz zasad poszanowania polskiego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu na wartości kulturowe Europy i świata.
- 3) Upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia i ekologii oraz kształtowanie właściwych postaw prozdrowotnych i proekologicznych.
- 4) Organizacja procesu wychowania i profilaktyki dziecka w środowisku lokalnym przy współpracy z sojusznikami szkoły w celu tworzenia wspólnego programu wychowawczo – profilaktycznego.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- jest życzliwy, dostrzega potrzeby drugiego człowieka,
- udziela pomocy rówieśnikom,
- szanuje ludzi i respektuje ich prawa,
- jest tolerancyjny wobec drugiego człowieka,
- jest odpowiedzialny,
- potrafi rozwiązywać konflikty,
- potrafi sobie radzić z trudnymi uczuciami (złość, gniew, strach),

- jest asertywny,
- potrafi komunikować się z innymi, dyskutować, bronić i uzasadniać własny punkt widzenia,
- godnie reprezentuje szkołę na zewnątrz,
- kieruje się miłością do ojczyzny, poszanowaniem dla polskiego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu na kultury Europy i świata,
- czuje się bezpiecznie w swoim środowisku szkolnym,
- odróżnia dobro od zła,
- dba o higienę osobistą, estetykę ubioru, pomieszczeń,
- może rozwijać swoje zdolności i zainteresowania, być kreatywnym.

I. POZNANIE SAMEGO SIEBIE, SAMOROZWÓJ

- pomoc w odkrywaniu własnych możliwości, predyspozycji, talentów oraz ich twórczego wykorzystania,
- pomoc w samopoznaniu i samoocenie,
- inspirowanie uczniów do aktywności twórczej, rozwijanie umiejętności twórczego myślenia, samorealizacja poprzez twórcze działanie,
- kształtowanie postaw asertywnych,
- przygotowanie dziecka do przyjmowania pochwały i krytyki, do dawania i przyjmowania wsparcia,
- przygotowanie ucznia do samodzielności.

II. WSPÓLDZIAŁANIE

- współdziałanie w grupie klasowej i szkolnej,
- świadomość praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny,
- wdrażanie do samorządności,
- kształtowanie umiejętności aktywnego słuchania,
- kształtowanie umiejętności komunikowania się,
- nauczanie wyrażania pochwały i krytyki,
- rozwijanie umiejętności rozwiązywania konfliktów i prowadzenia negocjacji,

- integrowanie zespołu klasowego i tworzenie pozytywnego klimatu emocjonalnego w grupie.

III. KSZTAŁTOWANIE POSTAW

- przestrzeganie norm społecznych i przepisów prawa,
- poznanie i kultywowanie wartości ogólnoludzkich (pojęcie dobra i zła),
- kształtowanie postawy tolerancji i poszanowania poglądów innych ludzi,
- budzenie szacunku dla dobra wspólnego, jako postawy życia społecznego,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za własne postępowanie,
- uczenie właściwych, bezpiecznych zachowań w różnych sytuacjach,
- kształtowanie postawy asertywności,
- uczenie kultury życia codziennego,
- poszanowanie cudzej własności i pracy własnej,
- kształtowanie postawy tolerancji wobec osób chorych, niepełnosprawnych, osób w podeszłym wieku,
- rozwijanie postawy bezinteresownej pomocy osobom potrzebującym i pokrzywdzonym przez los.

IV. UMIEJĘTNOŚCI

- poprawne posługiwanie się językiem ojczystym, prezentowanie własnego zdania,
- kształtowanie umiejętności korzystania z różnego rodzaju źródeł informacji,
- uczenie umiejętnego i bezpiecznego korzystania z dóbr kultury,
- uczenie planowania swoich działań i realizacji planów,
- kształtowanie umiejętności współdziałania w grupie.

V. PROMOCJA ZDROWIA

- propagowanie zdrowego trybu życia, kształtowanie właściwych nawyków zdrowotnych,

- wyrabianie nawyków higienicznych (dbałość o higienę osobistą oraz psychiczną),
- poszerzenie zasobu wiedzy na temat chorób cywilizacyjnych oraz sposobów zapobiegania im,
- przekazanie rzetelnych informacji na temat konsekwencji uzależnień takich, jak: narkomania, alkoholizm, nikotynizm, lekomania, hazard, pracoholizm, zakupoholizm, uzależnienie od gier komputerowych, Internetu, telefonu/smartfonu.

VI. INNE

- tworzenie poczucia bezpieczeństwa,
- rozbudzanie ciekawości poznawczej i przedsiębiorczości,
- edukacja regionalna,
- edukacja teatralna,
- edukacja czytelniczo-medialna,
- przygotowanie do życia w rodzinie,
- wychowanie komunikacyjne,
- edukacja ekologiczna,
- współdziałanie rodziców z nauczycielami w realizacji zadań wychowawczo – profilaktycznych i dydaktycznych szkoły,
- angażowanie rodziców do współorganizowania uroczystości klasowych i szkolnych,
- uwrażliwienie na niesienie bezinteresownej pomocy innym.

Model absolwenta Szkoły Podstawowej w Tylawie

Absolwent jest:

- aktywny - posiada zainteresowania i pasje, jest kreatywny i twórczy, wykazuje się samodzielnością,
- ciekawy świata - korzysta z różnorodnych źródeł informacji,

- odpowiedzialny - podejmuje działania i przewiduje ich konsekwencje, umie samodzielnie rozwiązywać problemy,
- otwarty- potrafi uważnie słuchać i rozmawiać, umie współpracować w grupie, prezentuje swój punkt widzenia i szanuje poglądy innych,
- optymistą- lubi siebie i innych, pozytywnie patrzy na świat,
- tolerancyjny- jest wrażliwy na potrzeby drugiego człowieka, szanuje odmienność innych ludzi oraz ich poglądy,
- świadomy swoich praw i praw innych ludzi- zna swoją wartość, swoje prawa, zna i respektuje prawa innych.

Sposoby i środki ewaluacji:

- obserwacja i analiza zachowań uczniów,
- obserwacja postępów w nauce,
- frekwencja na zajęciach dydaktycznych.

Narzędzia ewaluacji:

- ankieta,
- obserwacja,
- analiza dokumentacji szkolnej.

Program wychowawczo – profilaktyczny naszej Szkoły opiera się na uniwersalnych wartościach, odwołujących się do praw dziecka, ucznia i rodziny. Został przygotowany z uwzględnieniem zasad pedagogiki, psychologii oraz przepisów prawa, a także zobowiązań wynikających z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Deklaracji Praw Dziecka ONZ oraz Konwencji o Prawach Dziecka.

Opracowanie: Anna Cyzio –

pedagog

